

Gáspár Edit
**Bekapcsolódási kísérletek egy
nemzetközi irodalmi kultuszba**

avagy Joyce és Szombathely

Dolgozatom tárgya: a szombathelyi Joyce-kultusz feltárása, mely magába foglalja a kultusz genezisének, fejlődéstörténetének és szertartásrendjének vizsgálatát. Mégis, mielőtt rátérnék a szombathelyi vonatkozások elemzésére, fontosnak tartom, hogy bemutassam a nemzetközi (azon belül is a dublini) kultusz történetét. Erre azért van szükség, hogy a két kultuszváltozat közti hasonlóságok, „véletlen egybeesések” nyilvánvalóvá válhassanak.

A legfontosabb különbség, ami elkülöníti a Joyce-kultuszt a többi irodalmi kultusztól, hogy ez olyan író emlékére és munkásságára épül, „akinek műve – Takács Ferenc szavaival¹ – még ma is, egy teljes irodalmi korszak múltával is szélsőségesen újító, avantgárd és modernista, ezoterikus, nehezen megközelíthető, csupán az odaadó kevesek számára élvezhető irodalomként él a köztudatban, de – legalábbis részben – még a magas irodalmi, szakmai köztudatban is; kezdetben pedig még az értő és az újra fogékony irodalmárok közül is sokan találták érthetetlennek és olvashatatlan írónak, művét pedig zagyvaságnak és szélhámosnáknak. (Nálunk például Szerb Antal még 1941-ben megjelent *Világirodalom történetében* is „blöff”-nek minősítette Joyce életművét.)”

Takács Ferenc 1982-es cikkében² a magyarországi Joyce-kép (későbbi cikkében már a Joyce-kultusz kifejezést tekinti használatosnak!) „hagyományos eleme”-ként az áhitatos tiszteletet jelöli meg. Úgy véli, hogy ez az áhitatos tisztelet „hol pozitív előjellel” jelentkezik, „amikor is szerzőnk a magas determinizmus szerep-jaként lebeg szárnyalásra csábító magasságban, hol pedig negatív hangsúllyal,

amely utóbbi esetben szerzőnk a modern irodalmi bomlás és bomlasztás tudatos és rettenthetetlen bajnokának mutatkozik, kártékony törvényhozó, a dekadencia fordított előjelű Zsdánovja.³ Megfigyelése értelmében a magyar Joyce-kultusz fontos eleme, hogy jelen van benne az ilyen-olyan előjelű „áhitatos tisztelet”, a súlyos komolyság, mint ahogy része egy nemhivatalos, szűkkörű, „sznobisztikus” és zárt, pozitív „istenítő” kultusz és egy hangosabb és súlyosabb negatív, „diabolizált” kultusz is. Ez a negatív kultusz a ’70-es évek elejétől kezdett alábbhagyni, ennek köszönhetően a „kultúrpolitika” nem akadályozta meg a Szentkuthy-féle *Ulysses*-fordítás megjelenését 1974-ben, illetve a fordítást és Joyce-ot a megjelenés után megvitatók vitájában sem nyújtott segítséget⁴.

Az összehasonlítás kedvéért – főként Takács Ferenc cikke nyomán – megpróbáltam szemügyre venni Joyce Kelet-Európán *kívüli* kultuszát. „...e kultusz ugyanis rétegelt és tagolt, törzsében az angol nyelvű országok irodalmi-irodalomtudományi köreiből veszi híveit és felkentjeit, de ezt kiegészíti egy nemzetközi irodalmi kultusz (melyben például a németek és a japánok nagyon aktívak), és megvan a kultusznak egy ezoterikusan provinciális írországi, pontosabban dublini változata is. Ezek között a kultuszváltozatok között nem ritka a feszültség, sőt, az ellentét: egyes változatok a *maguk* Joyce-változatát tartják egyedül üdvöztetőnek, s gyakran füstölögnek más kultuszváltozatok bálványimádó szélsőségein és képtelen vakbuzgóságán.”⁵

Természetesen nem az a célom, hogy áttekintsem Joyce kultuszának teljes történetét, hanem hogy e kultuszváltozat jellegzetességeinek bemutatása során felhívjam a figyelmet a két kultusz eltéréseire.

Ha csak a méreteket vesszük figyelembe, akkor is jól láthatjuk, hogy a mi kultuszunk meglehetősen kicsi a világméretű Joyce-kultuszhoz képest. Mivel senki sem végzett ilyen irányú megfigyelést, nincsenek számadataink, csupán következtetni tudunk a kultusz hatókörére és intenzitására. Hogy miből? „...például annak a szakmai és intézményes figyelemnek a mértékéből, amelyben a kultuszgyanús szerző vagy mű részesül – írja Takács Ferenc a kultusszal foglalkozó cikkében.⁶ – Persze a szakmai-intézményes figyelem – hogy az író vagy az író művét széles körben tanítják, kutatják, írnak róla, konferenciákon vitatják, kritikailag kiadják az erre feljogosított és többnyire szakintézmények alkalmazottjaiként működő szakemberek – *önmagában* nem kultuszjelenség; viszont kultuszgyanús jelenség ennek a figyelemnek a *kivételesen és szokatlanul nagy mértéke*.” Joyce esetében nemzetközi szinten ez a szakmai-intézményes figyelem valóban kivételes mértékű; egy „*nemzetközi iparág*” működését figyelhetjük meg: a világ tele van ír, brit, amerikai és nemzetközi Joyce-társaságokkal, alapítványokkal (1967 óta a *James Joyce Foundation* védnöksége alatt nemzetközi Joyce-szimpozionokat tartanak.); évről évre

rendeződnek állandó helyszínnel és nemzetközi részvétellel Joyce-konferenciák, például a leghíresebb a frankfurti; több folyóirat van, amely Joyce munkásságával foglalkozik – többek között az USA-ban három, kizárólag a Joyce kutatók eredményeit közlő folyóirat jelenik meg –, és van olyan is, a *Joyce Newslitter*, mely csupán egyik művével, a *Finnegans Wake*-kel. Ugyanakkor Dublinban megalakult a James Joyce Központ, ahol felolvasásokat és elemző szemináriumokat tartanak hetente egyszer (nem csak irodalomárokna!). Ezek figyelembevételével nincs okunk megkérdőjelezni Takács Ferenc megállapítását, miszerint többet írtak Joyce-ról, mint Shakespeare-ről idáig.

Ugyanakkor a szakmai és intézményes figyelmen kívül számolnunk kell a kultusz „hétköznapi” arculatával. Ennek a kultusznak a népszerűsége olyan nagy, hogy szó szerint nem ismer határokat: Ausztráliától Izlandig számos helyen megünneplik az évnek egy bizonyos napját. Azt is tudjuk, hogy Zürichben van a legnagyobb Joyce Központ; de híres még a prágai, illetve a trieszti Bloom-nap is – a dublini rendezvényekről nem is szólva.

A másik jelenség, hogy ezekből a méretekből Magyarországról mennyire kevés látszik. A kutató szerint már csak „azért sem figyelhetünk fel igazán erre a világkultuszra, mert – ellentétben például a Shakespeare-kultusszal – a Magyarországon és Kelet-Európán kívüli Joyce-kultusznak egyik változata sem ösmin-tája a hozzá képest amúgy is aprócska itteni kultusznak. A magyar Joyce-hívők...erről a kultusztól igen keveset tudnak, kapcsolatuk evvel a kultusszal szór-ványos, a kultuszt nem utánozzák.”⁷ (Ez utóbbi megállapítást támasztja alá a szombathelyi Joyce-kultusz „kiagyalójával”, Rasperger Józseffel folytatott beszélgetésem is. Rasperger József elmondta, hogy teljesen véletlenül, csupán egy ötlet nyomán indította el a Bloom-napokat Szombathelyen. Sem neki, sem társainak fogalmuk sem volt róla, hogy létezik a világon Joyce-kultusz [Bloomsday], nemhogy az még világhírű legyen! Csak később tudták meg, hogy Dublinban és szerte a világon évek óta tartó hagyomány megünnepelni az év bizonyos napját. Az pedig külön véletlen, hogy éppen az évforduló napján [90!] indították el az immár öt éve tartó ünnepségsorozatot.) Mégis, ha lassan is, de a kultusz szemlátomást erősödik, sőt, kiterjed és átalakul. Igaz, Magyarországon csak az utóbbi években. Már említett, 1990-es cikkében Takács Ferenc joggal állapíthatja meg, hogy a legfontosabb különbség, mely a magyar kultuszt elválasztja a nemzetközitől, „hogy a magyar Joyce-kultusznak megvannak a maga *mítoszai* – azok a Joyce-ra és művére vonatkozó verbális formulái, amelyeket áhítatos alkalmakkor áhítatosan ismételtet –, de nincsenek *rítusai*, azaz szertartásos cselekménysorai, amelyeket megfelelő alkalmakkor elvégezne. Jó példa erre 1982, a centenárium, Joyce születésének 100. évfordulója. Ez a jubileum a nemzetközi szinten a kultikus he-

vület gazdag szertartásokban megnyilvánuló példáit produkálta, miközben nálunk, az évfordulók rituális jelentőségére nagyon is érzékeny országban, lényegében semmi sem történt: én [Takács Ferenc] közzétettem egy cikket *„Joyce és a magyarok»* címmel, a szegedi egyetem angol tanszékén volt egy mini-konferencia, a pesti egyetem diákklubjában egy klubest, melynek során műsort adtunk, illetve kvízzjátékot rendeztünk Írországról és Joyce-ról, ennyi volt az egész. (Illetve volt még egy rituális cselekmény: lakásomon a születésnap estéjén, február 2-án vidám, ám szertartásos Joyce-misést rendeztem.)”⁸ Azóta megindult egy kis változás a kultusz életében: Szombathelyen 1994 óta évente megrendezik a Bloom-napokat; 1997-ben felavatták a Joyce-emléktáblát; 1998-ban a Magyar Irodalom Háza pesti bloomológiai összejövetelt tartott, és a világban zajló Bloom-mánia mintájára (végtére is az ünnepség szerves része, hogy nyilvánosan olvasnak fel az *Ulysses*ből) Pesten jeles írók, irodalmárok (Esterházy Péter, Géher István, Kertész Imre, Parti Nagy Lajos) idézték fel a mű néhány oldalát, miközben Szombathelyen e célból nemzetközi konferenciavonalat kapcsoltak be a Képtárba; és idén, január 28-ától 30-áig az Anglisztikai Szövetség megtartotta negyedik konferenciáját az ELTE-n, ahol többek között Joyce-ról is szó esett.

Mégis, ezzel a rítusszegény kultusszal szemben áll a nemzetközi Joyce-kultusz rituális gazdagsága. „Magva voltaképpen egy ünnep, pirosbetűs nap a kultusz hívóinek a naptárában. Vallási analógiája a szent idők megülése néven ismert rituális cselekmény: a szóban forgó idő mindig egy korábbi idő visszatérte, megülésenek módja pedig az eredeti időben egykor történtek jelképes, bár cselekvőleges megismétlése, az idő *mítoszának*, azaz az akkor történetekre vonatkozó elbeszélésnek az eljátszása, „elcselekvése”; emlékezés az eredeti időre, egyben az eredeti idő misztikus jelenvalóvá tétele. A Joyce-kultuszban ennek a szent időnek a neve Bloomsday, magyarul Bloomnapja; az eredeti szent idő, melyet a szertartás résztvevői el-elcselekednek, és ezzel jelenvalóvá tesznek: 1904. június 16-a az a nap, amelyen Joyce *Ulyssese* játszódik. Június 16-án tehát a kultusz résztvevői azt teszik, amit a regény szereplői tettek a regény cselekménye során: például sült vesét reggeliznek, mint Leopold Bloom aznap reggel, vagy ha Dublinban vannak, esetleg ebből a célból Dublinba *érkeznek*, bejárják azoknak a regénybeli helyszíneknek a valóságbeli mintáit, ahol a regény szereplői megfordulnak a regénybeli nap során.”⁹

Ugyanakkor a cikk felhívja egy fontos és érdekes jellegzetességre is a figyelmet: „Bloomnapja nem egy *valóban megtörtént* vagy annak *tudott* eseménysor szent idejének az ünnepe, hanem egy tudottan fiktív eseményre való emlékezés.”¹⁰ Tudjuk, hogy Sylvia Beach, egy Párizsban élő amerikai hölgy alkotta meg

a Bloomsday szót, aki többek között Joyce barátja és jótevője volt, és ő adta ki először az *Ulysses*t 1922-ben. Feljegyezték róla, hogy elégedett büszkeséggel szögezte le egy alkalommal: „Én neveztem el ezt a napot Bloomsdaynek... Sokat nem találtam ki életemben, de ezt az egyet legalább igen.”¹¹

„Másfelől persze létezik ez a nap; volt is 1904-ben, és azóta is van: a mindenkori év június 16-ája. De így – önmagában – pontosan ugyanolyan nap, mint a többi: esetleges, bármelyik nappal felcserélhető. A Bloomsday-mítosz (mert Sylvia Beach a játékos *elnevezéssel* ezt teremtette meg, a nap mítoszá) azonban esetlegesebből szükségszerűvé, felcserélhetőből egyedivé, profán időből szent idővé teszi a napot... 1904. június 16-a azért lett szent és jelentőségteljes nappá, mert egy irodalmi mű, egy regényfikció napja...(Logikailag tekintve az *Ulysses* persze semelyik napon nem játszódik, „1904. június 16-a” a regényben ugyanolyan fiktív elem, mint minden más...)”¹²

Hogy Joyce számára mégis szent és misztikus volt ez a nap, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy ezen a napon, csütörtökön randevúzott először a nyugati parton élő csinos pincérlánnyal, Nora Barnacle-lel, akivel 10-én ismerkedett meg. Joyce mindent megtalált benne, amire egy férfinak szüksége lehet: asszony, anya, feleség, szerető – házisárkány. Valószínűleg egy találkozó idejének a megörökítésére ennél időállóbb emléket állítani sem lehet.

Hogyan lett a mítoszból rítus, az ünnepnapból a nap megünneplése?

A már sokat említett Itk-cikkből megtudhatjuk, hogy az első Bloom-napi ünnepség egyik résztvevője, John Ryan dublini irodalmár, könyv- és folyóiratkiadó megírta visszaemlékezéseit *Remembering How We Stood* című, 1975-ben megjelent könyvében. Ryan leírja, hogy író barátjával, Brian O’Nolannal együtt elhatározták, hogy 1954. június 16-án – az 50. évforduló alkalmából – végigjárják azokat a dublini és Dublin környéki helyszíneket, amelyeknek *Ulysses*-beli megfelelőit a regény két főszereplője, Stephen Dedalus és Leopold Bloom felkeres a regény cselekménye során. A szertartást gondosan megtervezték, előkészületeket tettek: béreltek két „brougham”-ot (egylovas, zárt, konflisszerű lovaskocsit) kocsisokkal együtt, mivel ez a jármű jellegzetes vonása volt a századelő dublini utcáinak. Úgy döntöttek, hogy önmagukat is beleértve, hat résztvevője legyen a rítusnak, akik részben az egyes regényszereplőkkel azonosítják majd magukat, részben bizonyos misztikus-kabalisztikus, babonás összefüggéseket fognak reprezentálni. Így került be a társaságba Anthony Cronin, az akkor még igen fiatal író költő: ő volt hivatalosan Stephen Dedalus „megtestesülését” képviselni; O’Nolan szerényen Stephen apjának, Simon Dedalusnak a szerepét tette magáévá. Ugyanakkor felkeresték Joyce egyik leszármazottját, Tom Joyce-ot, aki a családot képviselte a művet során (mint kiderült, a fogorvos sohasem olvasta a híres rokon regényét, de szívesen

részt vett a szertartásban). Hogy Leopold Bloomot is méltóképp jelképezze valaki, magukkal vitték A. J. Leventhalt, a Trinity Collage irodalom professzorát, aki zsidó volta révén találtatott alkalmasnak eme jelképessegre. (Leventhal más-fajta összefüggést is „hordozott” ezen a napon: ő ugyanis személyesen is ismer- te Joyce-ot.) A Múzsza szerepét pedig Patrick Kavanagh, az akkor már idős, híres és tekintélyes költő kapta. Mivel a szervezők tudatában voltak annak, hogy *ritu- tusteremtés*, egy kultusz szertartásrendjének a kialakítása a tervük, gondoskod- tak a dokumentálásról is: a műveletről fényképek készültek, Ryan pedig filmfel- vevőgépet vitt magával, és a nap egyes mozzanatait színes amatőrfilmen örökí- tette meg.¹³ Mégis, „a rítus meghiúsult, a kultikus szertartás színjátéka kaotikus komédiába fulladt [idő előtt lerészegedtek]. A résztvevők előtt egy percre sem volt kétséges, hogy nem valami komoly... aktusra készülnek, hanem éppen el- lenkezőleg – s a mítosz, az *Ulysses* szellemével is összhangban –... kívánnak vé- gigjárni; azaz amit celebrálni igyekeznek ezen a napon, az mise lesz ugyan, de legalább annyira a mise komikus ellenrútusa, azaz karnevál, de nem számítottak arra, hogy ez a karnevál (a formátlanságot mégis valami formában ünneplő rí- tus) bizonyos gyakorlati okokból majd teljességgel formáját veszítse.”¹⁴ Mivel a tervhez képest túlságos mértékben lerészegedtek, fizikailag lehetetlenné vált a hátralévő stációk végigjárása, emiatt a rítus széthullott. A csoportos lerészegedés- nek csupán a Kirké-epizód stációjánál kellett volna bekövetkeznie, ez ugyanis a regény „karneváli” fejezete, amikor a „bordélyházi mámor látomásában felbomlik minden forma, a köznapi józanság világának minden ideológiai, pszichológiai stb. kerete és körvonala; azaz a rítus megtörése, formájának széthullása itt helyénvaló lett volna, hiszen evvel betöltötte volna a mítoszban előírtakat.”¹⁵

Takács Ferenc arra is felhívja a figyelmet, hogy „a szertartás megtervezői és kivi- telezői *maguk is tudták*, hogy valami ilyesfélét fognak allegorizálni: komolyságnak és komolytalanságnak ezt a paradox elegyét előre eltervezték. Önironikusan és önrefle- xív módon eleve tudatában voltak annak, hogy amit elterveznek, az *tudottan* rituális *színjáték*. *Bloomsday* tehát eleve nem *naiv* rítusként jött létre, s ebből a szempontból különbözik a kultuszok és rítusok átlagának szabályos formájától. Hiszen a kultusz *igazi* hívője, a rítus *igazi* részese nem tudja magáról, hogy ő egy kultusz hívője és egy rítus résztvevője: amiben hisz, az számára *van*, amiben részt vesz, az számára *fontos*, kultusz és rítus számára tehát *komoly* dolog. E szabályos formával szemben a Bloom- napja rítusának kieszelői és el-cselekvői tudatos öniróniával, mondhatnánk, véres ko- molytalansággal tervezték el a rítust rítusnak... Evvel egyébként példát is adott 1954. június 16-a: a Joyce-kultusz rítusaira (de voltaképp az egész Joyce-kultuszra is) jellem- ző ez a késői, tudatos-ironikus jelleg, a minduntalan érzékelhető játékosság. Olyan kultusz ez, mely elvszerű komolysággal nem hajlandó komolyan venni magát.”¹⁶

Megtudhatjuk továbbá, hogy az első Bloom-napokon csak egy bizonyos csoport, a magukat íreknek, sőt büszke kizárólagossággal elsősorban *dublíni-nek* tekintő irodalmárok a rítussal is voltaképp a maguk Joyce-át és a maguk *Ulysses*-ét ünnepelték; azt az író, akiben szerintük „örök dublini” volta a legfontosabb, és azt a művet, amely szerintük csak az ő városukról elsütött gigantikus, ám igazából csakis bennfentes dublininak (persze dublini irodalmárok) számára érthető és élvezhető tréfa. Eredetében tehát *kisajátító* jellegű volt ez a kultusz. „A nemzetközi Joyce-isták azonban hamarosan felkapták és *univerzálták* ezt a rítust, ...nemsokára szaporodni kezdtek a Dublinba elzarándokoló és a regényben kijelölt stációkat részben vagy teljesen végigjáró Joyce-hívők: irodalomtanárok, irodalom szakos egyetemisták, ...Joyce-mániákusok, az *Ulysses*t kívülről tudó csodabogarak, a kultusz nem szakmabeli, ám annál odaadóbb hívei”¹⁷ Az 1954. június 16-iki rítusteremtés mintájára, illetve példája nyomán kialakult egy lazább rítus. Ennek hétköznapiabb változata, hogy a hívők elzarándokolnak az első stációhoz, az első fejezet helyszínének valóságos mintájaként szolgáló Martello-toronyba, mely Dublin központjától eléggé távol, Dun Laoghaire-ben, annak is Sandycove nevű részében található.

Ez az épület a Joyce-kultusz szentélye. Az 1962-ben megalakult *James Joyce Tower Society* (James Joyce Torony Társaság) két titkára közül John Ryan szerezte meg a torony bérleti jogát, hogy ott James Joyce Múzeumot rendezzen be és tartson fenn. Az avatási ünnepség, a Joyce Múzeum megnyitása természetesen Bloomnapján történt, 1962. június 16-án, az *Ulysses* megjelenésének 40., Joyce születésének 80. évfordulóján, ráadásul, ha figyelembe vesszük, hogy a regénybeli napot és a múzeumavatás napját 58 év választotta el egymástól, ez a szám kultikussá válik, mivel Joyce 58 évesen hunyt el Zürichben. Természetesen a zászlófelvonást Sylvia Beach, a Bloomsday keresztanyja végezte el – a zászló ma is ott lobog a torony ormán.¹⁸ A Martello-torony kegyhellyé és szenthellyé avatása kultuszszempontból szerencsésnek mondható, jól motivált választás volt. Szent hely, mert misztikus erejét az adja, hogy Joyce személye és műve is hozzákapcsolódik. Tudniillik 1904-ben – az *Ulysses* fikciós évében – itt lakott Joyce egy ideig (pár napig), tehát testileg érintette. Másrészt a regényben ez a torony jelenti a kiindulópontot, innen indul el Stephen Dedalus hosszú, kiszámíthatatlan útjára. Egyre gazdagodó gyűjteménye részben az irodalmi múzeumok szokványos ereklyéit tartalmazza: Joyce műveinek a kiadásai, hozzá írott levelek, képek az 1964-es filmből, Joyce művei ihletet képzőművészeti alkotások, grafikák stb.¹⁹

A szombathelyi Joyce-kultusz megteremtésének alapja egy tárgyi eredet, egy szövegrészlet. Tudniillik az író főművének, az *Ulysses*nek magyar vonatkozása van: a misztikus főhős, Leopold Bloom zsidó polgárcsaládból származik, és bár család-

fájának egyik ága – a regény szerint – Székesfehérváron lombosodott ki, maga a család szombathelyi. Erre bizonyíték a regény azon részlete, melyben apja, Rudolph Bloom (Virág Rudolf) a névválasztási nyilatkozatban elmondja önmagáról: „Én, Rudolph Virág, jelenleg dublini, Clanbrassil Street 52. szám alatti, azelőtt a magyar királyság szombathelyi lakosa, ezennel nyilvánosan közlöm, hogy a Rudolph Bloom nevet vettem fel, és ezentúl szándékom szerint minden alkalommal és minden időben hivatalosan így szerepelek.” (*Szentkuthy Miklós fordítása*)

Nos, ez a szombathelyi vonatkozás igen homályos része a kultusznak, pláne, hogy annak a magját képezi. Sajnos nem volt alkalmam, hogy az anyakönyvi kivonatokat megtekintsem, így hát a rendelkezésemre álló dokumentumokat (főként újságcikkeket, tanulmányokat) igyekeztem feltárni, melyek igencsak elentétes álláspontokat tartalmaznak. Ezek egy része a következő:

A *Vas Népe* 1997. április 8-i számában *Kis szombathelyi bloom(m)isztika* címmel olvashatjuk Orbán Róbert cikkét, melyben a szerző „a Virágok családfájának a kutatására indult”. Szívós kutatása eredményeképpen talált egy Blum Márton nevű rőfös kereskedőt, aki 1843-ban költözött Szombathelyre, ahol a Gyöngyös utcában, a 36. szám alatt házat bérelt. (Ma ez az utca a Fő tér nevet viseli, a szóban forgó ház pedig a 40-es számú épület, amelyre azóta emeletet építettek (és amelyet ma Bloom-háznak neveznek, rajta egy táblával.) A cikk szerzője a regényben említett székesfehérvári vonatkozásokat is igyekszik tisztázni, miszerint 1836-ban költöztek Blumok Fehérvárra; ugyanakkor utal a vasi és a székesfehérvári kapcsolatokra: „Rudolf Virág és apja, Leopold Virág elhomályosult dagerotípiája 1852-ben készült unokatestvérük, Stefan Virág fényképésműtermében, Székesfehérvárott, Magyarországon”. Mégsem állítja teljes biztonsággal a vasi és a fehérvári Blum családok közötti rokonság valóságát, mivel „a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján az nem is bizonyítható.” Arra a kérdésre pedig, hogy honnan ismerte, hol hallotta Joyce a Szombathely és a Székesfehérvár nevet, Orbán egy lehetséges forrásra támaszkodik: „Villani Lajos báró környezete lehetett. A diplomáciai feladatokat ellátó, de irodalommal is foglalkozó Villani Joyce-szal egy időben tartózkodott Triesztben. A *Dublini emberek* „szálas magyarja”, Villona talán az ő nevének az eltorzítása.”

Takács Ferenc a már említett, 1982-es cikkében számba veszi ezt a lehetőséget is: „Villona... – hogy ez Joyce által magyarosan hangzónak kitalált név-e, vagy esetleg egy tényleg hallott vagy olvasott magyar név – Villányi? – romlott változata, nem tudhatjuk, bár nem kideríthetetlen.”²⁰ Az *Ulysses* főhősének mintájául szolgáló rejtélyes személy kilétéről pedig a következőket írja: „Magyar, illetve magyar háttérű vagy származású ismerősei közül különösen egy játszott igen fontos szerepet, mivel Bloom alakját jelentős részben róla mintázta Joyce.

Teodoro Mayernek hívták, egy Triesztben letelepedett magyar zsidó képeslapárus fia volt, újságíró, az *Il Piccolo della Sera* nevű olasz estilap, Trieszt akkoriban legfontosabb lapjának a tulajdonosa, politikai nézeteire nézve az osztrák fennhatóság ellen küzdő olasz isztriai irredentizmus harcos képviselője; később olasz szenátor lett belőle. Nemzetek és nemzetekfelettség között lebegő alakja foghatta meg Joyce-ot, akit politikai, nyelvi és egyben mélyen személyes összefüggésben is mindig anyanyelvnek, hazának és nemzetiségnek paradox zavarai és rövidzárlatai érdekeltek.²¹

Egon Naganowski lengyel irodalomtörténész sem veti el ezt a feltételezést, *Joyce* című könyvében megemlíti, hogy az író „Leopold alakját (aki bizonyos tekintetben ugyancsak Joyce irodalmi önarcképe) néhány ismerős íróból „gyúrta össze”, akik közül érdemes megemlíteni Theodor Mayert és Ettore Schmitz triezsti kereskedőt, akit az irodalom Italo Svevo néven ismer.”²²

W. Farkas László, a szombathelyi angol tanszék tanára egyik Bloomsday-ismeretűjében hasonló álláspontra jut ugyanebben a kérdésben: „Joyce Triesztben találkozott egy Marino de Szombathely nevű emberrel, s a Bloom mintájául szolgáló Ettore Schmitz nagyapja is magyar származású volt. Innen jöhetett tehát a magyar, szombathelyi Bloom ötlete.” Valószínűleg alaposabb kutatást igényel, hogy megtudhassuk, kivel/kikkel találkozott Joyce Triesztben, és ki/kik szolgálhattak alapjául Villona illetve Bloom alakjának megformálásához. Az eset meglehetősen rejtelmes, akárcsak Joyce egész lénye és életműve, kivált az *Ulysses*, hiszen a regényben számos apró utalás van a Virág családra, és ezek mostanában tárgyát képezik a terebélyesedő „bloomológiai kutatásoknak”. Vizsgáldtak már Szombathelyen, és mint láttuk, legutóbb Budapesten is.

Székely Ákos középiskolai tanár, a szombathelyi művészi élet ismert alakja megemlíti, hogy levéltárosok közreműködésével próbálták meghatározni Blumék (Virágék) házát. Végül azért esett a választás az említett Fő téri épületre, mert az a Joyce által meghatározott időben minden bizonnyal egy zsidó család tulajdonában volt.²³

Ezt a tényt támasztja alá a város egyik szóbeszéde, mely szerint a város képviselő-testülete felkért egy ezoterikus fiatalembert, hogy rejtett és okkult képességeivel vezesse el az érdeklődőket az öreg Leopold Blum házához; el is vezette őket – a mostani Spar Áruház területére. Mivel ez a hely meglehetősen távol van a központtól, ráadásul a Fő tér az 1800-as években tényleg sok zsidó kereskedőnek volt a lakhelye, az emléktáblát taláalomra felhelyezték az egyik épületre, és kinevezték azt Bloom-háznak.

Hasonló eredményre jutottam, mikor Rasperger Józseffel beszélgettem ebben a tárgyban. Ő is megemlítette a város és a zsidó kereskedők közötti kapcsolatot, akik felvirágoztatták a várost (így lett az általuk a Nyugat Királynője). Ami

az emléképületben lakó Blum családot illeti, véleménye a következő: a feltételezhetően gazdag kereskedő család *lehetett* Triesztben, ott találkozhatott Joyce-szal, vagyis családjuk *lehetett volna* Bloom családjá. E különös nézet nem a regény valóságalapjának kutatásaira fókuszál, hanem a pseudo-mozzanatra irányítja a figyelmet, mely szerint nem az a fontos, hogy mi *volt*, hanem hogy mi *lehetett volna*. (Ennek kapcsán terelődött a beszélgetés személyes kapcsolatára az emlékházzal, melyben 30 évig lakott, még ha az nem is volt éppen a szülőháza.)

Éppen ez a gondolkodásmód, ez a fajta beállítódás teszi a kultuszt igazán kultusszá. Ez az a mozzanat, melynek során ítéletünket helyesebb felfüggeszteniünk, pláne ha az igazság kérdésében már döntöttek. Ha tudjuk is, hogy a Fő téren álló Bloom-emlékháznak semmi köze Joyce *Ulysses*éhez, mégis figyelmet szentelünk létezésének, mert a kultuszhívők annak tartották, és annak tartják a mai napig is. Ha csupán az igazság és a hitelesség kritériumait tekintenénk szemünk előtt, nem volna érdemes foglalkozni vele. Pedig a kultuszba vetett hit velejárója, hogy az esetleges Bloom-házat és a kétes hitelű történeteket igaznak fogadjuk el, már csak a kultuszban való részvétel kedvéért is. „Én mindig könnyen hajlok a hitre, s hagyom ámítani magam – vallja Washington Irving, és folytatja egy tanáccsal: – Mit számít az nekünk, hogy a történetek igazak vagy hamisak, amíg rá tudjuk venni magunkat arra, hogy higgyünk bennük, s élvezhetjük a valóság minden báját?”²⁴ Ez voltaképpen nem más, mint a hitelesség bizonyítékát nem igénylő, annak hamisságától sem zavartató hit, mely a kultikus érzületek egy fajtája.

Ezért is nyilatkozta az emléktábla-avatás előtti napokban Székely Ákos a következőket: „...idejön Takács Ferenc irodalomtörténész, ránéz a házra, és lehet, hogy azt mondja: menjetek ti a fenébe, ennek a háznak Bloomhoz ezért meg ezért semmi köze sincs. De ha tényleg jó Joyce-szakértő, akkor bölcsen mosolyog, és azt mondja, hogy lehet benne valami. És ha lehet benne valami, akkor miért ne? Miért ne avassuk fel?”²⁵

Ennek a gondolkodásmódnak köszönhetően érkezett Budapestről Szombathelyre Derek Hannon, Írország nagykövetségének első titkára, hogy részt vegyen a negyedik Bloomsdayen, és felavassa az emléktáblát. Szemléletének álláspontját mi sem bizonyítja jobban, mint az a rövid beszélgetés, melyet a *Vas Nép*e újságírójával folytatott ugyanebben a kérdésben: „Nem az a lényeg, hogy a regényben leírtak valóságalapját kutassuk, hanem az, hogy vidámság mellett fontos dolgokban is közeledjünk egymáshoz.”²⁶

Mint láthatjuk, ez a kultusz remek lehetőséget nyújt(hatna) az ír–magyar kapcsolatok megerősítéséhez, melyben nagy segítséget jelentene a diplomácia. Például megvalósítható lenne Derek Hannon azon elképzelése, hogy Dublin valamelyik

kerülete – amely egykor szintén otthont adott a regényhősnek – és Szombathely között testvéri kapcsolat jöjjön létre; vagy a követség segítségével meg lehetne hívni olyan tudósokat, szakembereket, akik a Joyce-mítosszal foglalkoznak.

De térjünk vissza a szombathelyi kultusz eredetéhez, a genezishez!

Rasperger Józsefnek (a személyes mozzanattól eltekintve) ez a fiktív irodalmi „kötődés” és a több évtizedes kulturális-politikai szimpátia adta az ötletet, hogy néhány fiatal szombathelyi művész, népművelő és irodalmár közreműködésével 1994. június 16-án „megünnepeljék” Bloom-napját. Állítása szerint akkoriban mit sem tudott a világban szerteágazó ünnepségsorozatról, nem is álmodta, hogy létezik a Bloomsday- fogalom, és hogy mindezt már valaki kiötlötte előtte. (Csak az első Bloom-nap után lett tudomása a dublini kultuszról!) Azt is véletlennek tartja, hogy pont akkor jutott eszébe a rendezvény elindítása, amikor a regény cselekményének időpontja pontosan 90 évvel ezelőtre esett (ráadásul éppen csütörtökre!), és Dublinban pontosan a 40. Bloomsday-évfordulót ünnepelték. Hamarosan bebizonyosodott, hogy nemcsak ezek a véletlen egybeesései a két kultuszváltozatnak:

Mindenesetre június 16-án megjelent egy felhívás a *Vas Népében* a következő szöveggel:

„Az első Bloom-nap

Egy parádés ötletnek köszönhetően ma délután négy órakor Szombathelyen, az Iseumban megelevenedik a regényíró alakja, és kicsit a regény is. Joyce alteregója és társai érdekes happeningre invitálják a nagyérdeműt. Mikor egykor nagy vallások, világgrészek találkoztak a borostyánkő úton, úgy elevenedik meg James Joyce alakja is. Lesz itt borotválás, suhanás, szellemidézés, dedikálás. Az író meg-személyesítő festőművész dedikál. Az első Bloom-napon, miként Dublinban, 1904-ben is történt. S közben elkészül az író nagyméretű portréja is.”

És csakugyan, a szervezők az Iseum „szakrális terében” megidézték Joyce szellemét, akárcsak „elődeik” 40 évvel azelőtt, amikor felelevenítették a regény cselekményeit. A narratív rítusnak megfelelően (melyekben eljátszanak egy szent történetet, azaz egy mítoszt el-elcselekednek) megkezdődött a „színháték”, melyet szintén dokumentáltak: az eseményekről fényképek készültek, és meghívták a sajtót is. Látni fogjuk, hogy a *játéknak* ebben a kultuszban is nagy szerepe van. Igaz, itt a rítus résztvevői nem a mítosz alakjait próbálták meg eljátszani, nem azonosultak egyik regényfigurával sem, de a regény részleteinek felolvasása, illetve eljátszása (pl. borotválkozás a tükör előtt, sörivás – Guinness! –, és sült vese híján egy tányér sült hús elfogyasztása) megegyezik a nemzetközi kultuszváltozat rendhagyó szertartásaival. A szerepjátszás viszont – meg kell hagyni, egészen eredeti módon – új ötlettel párosult: az egyik festőművész, Masszi Ferenc testesítette meg Joyce alakját. A külső hasonlóságok mellett (belekalkulálva a korkülönbséget is)

szerepét még hitelesebbé tette korhű jelmeze, testtartása és pózolása. Az eredetiséget bizonyítják azok a tények is, hogy a szervezők már napokkal a rendezvény előtt James Joyce-névjegykártyákat osztogattak a város polgárainak (Joyce kézírásának megfelelően), hogy ezzel is felhívják az ünnepségre a figyelmet. Ugyanakkor az érdeklődők előtt – a mítosz napján – egy hatalmas vászonra még egyszer felfestették Joyce aláírását, és kifeszítették a szentély négy oszlopára. Közben Rasperger József ugyancsak hatalmas vásznakat írt tele az *Ulysses* részleteivel, stílusosan kiragadva a Szombathely és Virág idézte részleteket, valamint Dublin és Szombathely felirataival sikerült megelevenítenie a város és a regény hangulatát. Közben, hogy a látás mellett a hallás is érvényesüljön, a kultusz narratív mozzanatának megfelelően felváltva idézett a regényből Bartók Balázs, Abajkovics Péter és Kaszap Sára; mialatt Kassai Ferenc és Kecskés Miklós a nyílt színen megfestették Joyce inspirálta műveiket, többek között egy Joyce-portrét. A feliratok, festmények és felolvasások mellett estére a Varnyú Country – a közkedvelt, tradicionális ír népzene modern hangzásokkal ötvöző együttes – is segített fenntartani, sőt, emelni a hangulatot.

A szervezők célja mindezzel az volt, hogy Bloom révén kihasználhassanak minden olyan lehetőséget, amely Szombathelyt a világirodalomhoz köti. A Bloom-team tagjait az a gondolat mozgatta, hogy a hagyományteremtő-folytató szándékkal tervezett Bloom-nap után talán valamivel több városlakó előtt derülnek fel lakóhelyének rejtett értékei, miáltal büszkén meséli vendégeinek, milyen fiktív legendárium köti városát századunk meghatározó irodalmi teljesítményéhez. Ráadásul ez az eseménysorozat kiváló lehetőségeket nyújt(hatna) a város idegenforgalmának a növelésére is. „Ahogy a város híres már Szent Mártonról, úgy híres lehetne Bloomról is – nyilatkozta 1997-ben a *Vas Népének* Rasperger József. – Lehet egy egészséges lokálpatriotizmus építőeleme, amennyiben hozzászól a városhoz a magáét. Ókoriság? Jó. De az ilyen *Múltunk Róma, jövőnk Európa* típusú, primitív, szocreál jelmondatok nem fognak idevonzani sok embert. Jó lenne egy állandó emlékmű Bloomról is: egy oszlop négy nyelven hirdetné, hogy ebből a városból indult vándorútjára Virág Lipót, az ő unokája híresült el Joyce regényével. Az *Ulysses*nek mint fiktív legendáriumnak a vizuális megjelenítése lenne ez a dokumentumoszlop. Az idelátogató sem úgy csöppenne a városba, mint Pilátus a Krédóba, hanem tudná, hol jár, mit mihez kössön. Az idegenforgalmi arculat megtervezésénél meg kellene ragadni minden lehetőséget: már kávéházat nevezhettünk volna el Bloomról, kihasználhattuk volna a Guinness sörrel való kapcsolatot. Lenne miért ide zárandokolni a turistáknak, ahogy Dublin is zárandokhely, ott is »bloomos« utódlással, joyce-i hagyományokkal élnek. Rögtön nem pár ember dilije lenne ez az egész.”²⁷ Valóban érdemes lenne még jobban kihasználni a hely kí-

nálta lehetőségeket, mivel Szombathely két „felfedezettje” Szent Márton és Bloom. Ez a két ellentétes figura mégis jól megférne egymással, főleg, hogy a nehezen ejthető városnév, a két híresség leírása kapcsán, eleve ismertebb lenne a világban. Csakhogy a Szent Márton-kultusz mindezidáig nagyobb keletű: oszlopot, templomot, utcát és még napokat is neveztek már el róla. Kultusz-helye eleve ismertebb, mint Bloomé, különösen, hogy a franciák védőszentje, és Európában az egyik legismertebb szent. Nyilvánvaló, hogy Bloom személyét is erősíteni kellene; ha nem is lehet napokat elnevezni róla, de híressé lehetne tenni a Bloom-napok eseményeinek a révén. Különösen, ha a Bloomsday-szerkesztőség elképzeléseinek megfelelően sikerülne közös kiadványokban megjelentetni a négy város (Dublin, Prága, Trieszt, Szombathely) Bloom-napi programjait.

Persze mindebben nagy szerepe van a politikának is, hiszen mint minden rendezvény, ez is pénzfüggő. Sajnos a Soros Alapítvány már a kezdetek kezdetén sem nyújtott segítséget, hiába állt elő Rasperger József egy komplex, a vizuális művészet minden ágára kiterjedő programmal az *Ulysses* alapján, az Alapítvány támogatását nem sikerült megnyernie. Egyedül az SZDSZ támogatta a *Bloom-teamet* tervei megvalósításában; különösen az akkori alpolgármester, Feiszt György nyújtott nekik nagy segítséget. Ugyanakkor ez a támogatottság problémákat is jelentett, mivel a szervezők fontosnak tartották, hogy a politika ne telepedjen rá a friss kultuszra, csupán utuk egyengetését szolgálja.

Már a legelső Bloom-nap alkalmával tudták: a nap soha nem lesz tömegrendezvény (különösen, hogy rá egy hétre, 24-én rendezi meg a város hagyományos ünnepségsorozatát: a Szent Iván-éji napokat (s ez a két népünnepély „kioltaná” egymást, mivel időben nagyon közel vannak egymáshoz), mégis többet szerettek volna kihozni belőle, mint „vájtszeműek és vájtfülűek megszállott magánügyét”.

Mégis, az eredeti irányvonal „elcsúszott”. A Rasperger József rendezte első Bloom-nap még jobban kötődött Joyce-hoz és az *Ulysses*hez, mint később vagy rá egy évre. Nézeteltérések miatt Székely Ákos, aki maga is művész, átvette az irányítást, és egy másik (művészi) irányba terelte a folyamatot. Rasperger József mégsem szomorkodik. Véleménye szerint mint népművelő, elérte célját: elindított egy folyamatot, még ha az másképpen is működik, mint ahogyan azt eredetileg eltervezte. Székely Ákosék valóban többet hoztak ki a Bloom-napból, mint amit ő tudott nyújtani, bár meg kell hagyni, eleve más eszközök álltak rendelkezésükre mint művészeknek. Különböztet megbecsült tagja a rendezvényeknek, csak azt sajnálja, hogy a Bloom-nap nagyon távol került Joyce-tól és az *Ulysses*-től; melynek következményeként a *bloomság* is túlértékelődött. Nagyon tág fogalomná vált, melyet a végletekig el lehet vinni – és Székely Ákosék el is vitték.

A bloomság azóta a tolerancia, a másság elismerésének és a polgári értékrend hangsúlyozásának a szimbólumává vált. Székely Ákos 1997-es nyilatkozata szerint: „A mozgást, a bolyongást kellene megfognunk, a kultúrák, népek, filozófiák, nyelvek, magatartások találkozását – ez a »bloomság«. [Azaz nem más ez, mint a szellemi út bejárása, melyet Stephen Dedalus igyekszik bejárni (tudatosan!), és amelyet Bloom és családja kényszerűségből tett meg!] Bloom bárki lehet.”²⁸ Éppen ezért a szombathelyi program nem követi az ír Bloomsday eseményeit, melynek lényege a regénybeli nap pontos lejátszása, rekonstruálása, a regényben megemlített „eredeti” helyszíneken. Ott a szereplők és az őket követő tömeg házról házra, boltról boltra és kocsmáról kocsma-ra jár, a regényben leírt útvonalon, az emberek azt veszik, eszik és isszák, amit Leopold Bloom ama nevezetes napon. Szombathelyen ellenben a Bloom-nap részben egy, az ír kultúrára és kulturális légkörre, másrészt a „bloomságban” megtestesülő „kultur-nemzetköziségre”, határok nélküli életszemléletre épülő művészi rendezvénysorozattá, avantgárd happeninggá változott, amelyekben az irodalmi és képzőművészeti produkciók mellett sor kerül komoly-, könnyű-, és népzenei koncertekre, valamint Guinness-sörsátor felállítására is, hogy az események a város polgárai számára széles körű kulturált kikapcsolódást nyújtsanak.

Éppen a határok nélküli életszemlélet jegyében választotta az *Ulysses*-ből Székely Ákos azt az idézetet, mely a Fő tér 40. számú ház emléktábláján olvasható angolul és magyarul: „Világokból világokba üzötten, népek között a történelem örvényeiben.” Ez a „kisbolygóságot” jelképező idézet a sehol sem nyugvó léleknek kíván emléket állítani. Tornai Endre András készítette el ezt a kissé ovális, bélyegző alakúnak is mondható, bronzsal keretezett kőtáblát (lásd a 122. oldalon!), amelyet 1997. június 16-án, Bloom-napon leplezett le Derek Hannon diplomata. Az ívelt kapun, a házszám fölé helyezett emléktáblára még a következő – a levéltári kutatások szerint hiteles – szöveg került: „James Joyce *Ulysses* című regénye szerint a Dublinban élő Leopold Bloom szombathelyi származású. Az 1800-as évek közepén ez a ház a Blum család otthona volt.”²⁹ A felirat tehát nem szenzációhajhász, diszkréten óvakodik attól a nem bizonyosság érvényű kijelentéstől, amely a regénybeli Bloomot a Szombathelyen élő Blumokkal végérvényesen azonosítaná.

Mégis, hiába változott meg a kultusz irányvonala, a szó igazi értelmében rítusokról azóta sem beszélhetünk, csupán megszokott formulákról. Ilyen formula az értelmiségi mag gyülekezése a Fő téren, az emléktábla előtt, ahol rendszerint elhangzik az ír és a magyar himnusz, a tábla mindkét oldalán elhelyezik az ír és a magyar zászlót, miközben rövid angol és magyar beszédek hangzanak el. Ezalatt a bolygó emberek (nemcsak a külföldiek!) meg-megállnak a kis csoportosulás körül, és azon tanakodnak, hogy milyen ünnep lehet, hiszen tudomásuk

szerint június 16-án nincs semmiféle ünnep. Éppen ezért ez a kis ceremónia lehetőséget kínál arra, hogy megismertesse őket Szombathely és Joyce kapcsolatával. A másik megszokott formula, hogy a megemlékezés után a városi fúvószenekar kíséretében a résztvevők elmennek a Képtár melletti Iseumba, ahol folytatódnak az ünnepségek. A kezdeti abszurd ötlet, hogy Ísis valós szentélyének a területén bonyolódjon le ez a világi, meglehetősen komolytalan szertartás, mára teljesen természetessé vált. Mint szent hely, különösen megfelel egy (másik) kultusznak; ráadásul közel van a központhoz, mégsem a Fő tér, nem zavarják meg kíváncsiskodók az eseményeket, ugyanakkor praktikus is, mivel nem kell színpadot állítani.

A Képtár is fontos helyszíne a programoknak – ilyenkor a Bloomsday szellemében szerveződik. 1996-ban például Leopold Bloom párnája címmel nyílt kiállítás, melyben a regény egyik meghatározott motívuma újjászületve, sokféle egyéni megközelítésben elképzelve kapcsolta össze a textilkiállítást a Bloom-nappal. Ugyanitt 1997-ben az Osztrák–magyar trafik című kiállításon látható volt Virág Lipót portréja mellett a szülőház falának egy darabja is (mint műalkotás; és ugyanebben az évben, június 16-án tejsátor nyílt (a Bloom Mappa ötlete nyomán), ahol ingyentejakióra is sor került. Legutóbb pedig *A bűn méze* hívómondatral nyitotta meg kiállítását. (*A bűn méze* az az olcsó, erotikus regény, amelyet Leopold Bloom vesz feleségének, Mollynak az antikváriumban.)

Mindezekből kitűnik, hogy a Bloom-kultusz nem marad meg az irodalmi berkekben.

Úgy tűnik, hogy Bloomot mindenki használja, függetlenül eredeti jelentésétől; egyszerűen *márkajegy* lett a nevéből. Különösen igaz ez a megállapítás a *Bloom Mappára*, melyet 1995 tavaszán jelentettek meg szombathelyi és budapesti képzőművészek – a fővárosban már ismert Laza Lapok mintájára. Szokás szerint egy-egy hétköznapi (de könnyen esztétikai kategóriába sorolható) szó/fogalom köré szerveződik az újság, mely negyedévente jelenik meg, annyi példányszámban, ahány alkotóművész ír a lapba – évente legfeljebb száz példányban készítik el. Ezek a művészek lehetnek költők, írók, előadók, mindegy, az a fő, hogy vizuálisan megjelenített írásokkal, rajzokkal álljanak elő, melyeket egymásnak adnak tovább (mint például Tandori Dezső), vagyis a lap a mail art irányzat szellemében készül – ezért csak az juthat Bloom-számhoz, aki szerepel is benne. Csakhogy ezt a mappát a nevében és szombathelyi eredetén kívül semmi sem fűzi Szombathelyhez, pláne nem Bloomhoz.

A márkajegyet viseli továbbá a Leopold Bloom Galéria, mely, akárcsak névadója, szintén gyakori helyváltoztatásra kényszerül. Tulajdonképpen ez a vándorlás jelenti autentikus valóságát. Otthont adott már neki a Petőfi Sándor utca mellett a

Kálvária utca, de többek között kiállítást rendezett a Képtár klímagépházában is. Mégis, a már hagyományosnak mondható Iseum kerten kívül méltó színtere szokott lenni a Bloom-napi eseményeknek.

Vagy ott van például a Café Bloom irodalmi és társasági kávéház. 1995 májusában a tanárképző főiskola által rendezett nemzetközi szociológiai konferencia, a Kelet-Európai Fesztivál kerekasztal-megbeszéléseinek az ezen alkalomra felállított szabadtéri konferancia-sátor adott otthont, amelyet, utalva a tanácskozás – összetételében nemzetközi, témájában nemzeteket összekötő – jellegére, a rendezők Café Bloomnak neveztek el.

És akárcsak a világ számos országában, Szombathelyen is megalakult 1995-ben a *Leopold Bloom Alapítvány*, mégpedig azzal a céllal, hogy teret biztosítson „a kortárs művészeti törekvéseknek, valamennyi művészeti ágban (irodalom, képzőművészet, zene, film, színház) évente visszatérő jelleggel (június 16: Bloomsday) és folyamatosan, előadások, kiállítások, találkozók, koncertek, kiadványok stb. formájában, különös tekintettel James Joyce Európát átfogó életútjára (Dublin/Trieszt /Szombathely/Zürich) és szellemi örökségére, valamint a hagyományos magyar–ír kulturális kötődésekre.” Az Alapítvány székhelye: Ady tér 5. (volt). – Ugyanis ezzel az alapítvánnyal is az történt, ami szomorú módon elő szokott fordulni némely kultusz esetében: a kultikus igyekezetnek bizonyos mozzanataival valamilyen módon megghiúsulnak. Úgy tűnik, mintha az élet, a „praktikus-profán szféra” nem tisztelné, ezért zátonyra futtatja. (Az alapítvány mára teljesen felbomlott. Alapító tagjai az első Bloom-nap szervezői és pártolói, a Bloom-team tagjai voltak (Abajkovics Péter, Barták Balázs, W. Farkas László, Kassai Ferenc, Masszi Ferenc, Székely Ákos, Rasperger József).

Viszont tovább él a kultusz „rítusainak” hagyománya, amelyre – akárcsak „elődjére” és az összes többi Joyce-kultuszra – szintén jellemző a „tudatos-ironikus jelleg, a minduntalan érzékelhető játékosság.”

J E G Y Z E T E K

¹ TAKÁCS Ferenc: *Az ironikus kegybely (A James Joyce Múzeum Dublinban)*, In.: *Tények és legendák, tárgyak és ereklék*, A Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvei I. (1994) 187.

² TAKÁCS Ferenc: *Joyce és a magyarok*, Valóság, XXV. évf. 9. szám (1982), 89.

³ TAKÁCS Ferenc: *Mise és karnevál: A Joyce-kultusz rítusai*, Itk, 1990/3.

⁴ Uo., 387–388.

⁵ Uo., 388.

⁶ Uo., 388.

⁷ Uo., 389.

⁸ Uo., 389.

⁹ Uo., 389–390.

¹⁰ Uo., 390.

¹¹ Uo., 390.

¹² Uo., 390.

¹³ Uo., 391–392.

¹⁴ Uo., 393.

¹⁵ Uo., 393.

¹⁶ Uo., 393–394.

¹⁷ Uo., 395.

¹⁸ Uo., 395–396.

¹⁹ Uo., 396–397.

²⁰ TAKÁCS Ferenc: *Joyce és a magyarok*, 91.

²¹ Uo., 92.

²² Egon NAGANOWSKI: *Joyce*, Gondolat, Bp., 1975., 78.

²³ Népszabadság, 56.évf. 144.sz. (1998.), 11.

²⁴ DÁVIDHÁZI Péter: „Isten másodszülöttje”, *A magyar Shakespeare-kultusz természetrajza (Egy irodalmi kultusz megközelítése)*, Gondolat, Bp., 1989.

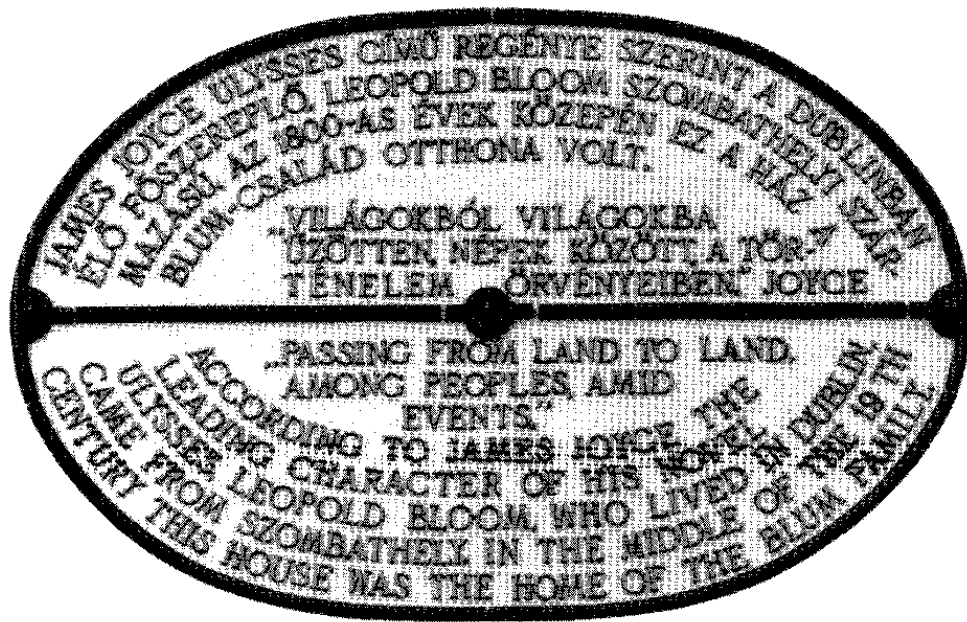
²⁵ Vas Népe, 42. évf. 136. sz. (1997) 7.

²⁶ Vas Népe, 42. évf. 140. sz. 5.

²⁷ Vas Népe, 41. évf. 139. sz. (1996) 7.

²⁸ Vas Népe, 41. évf. 138. sz. 7.

²⁹ Vas Népe, 42. évf. 113. sz. 7.

Tornai Endre András: Joyce- (Leopold Bloom-) emléktáblája (Szombathely, Fő tér 40.)